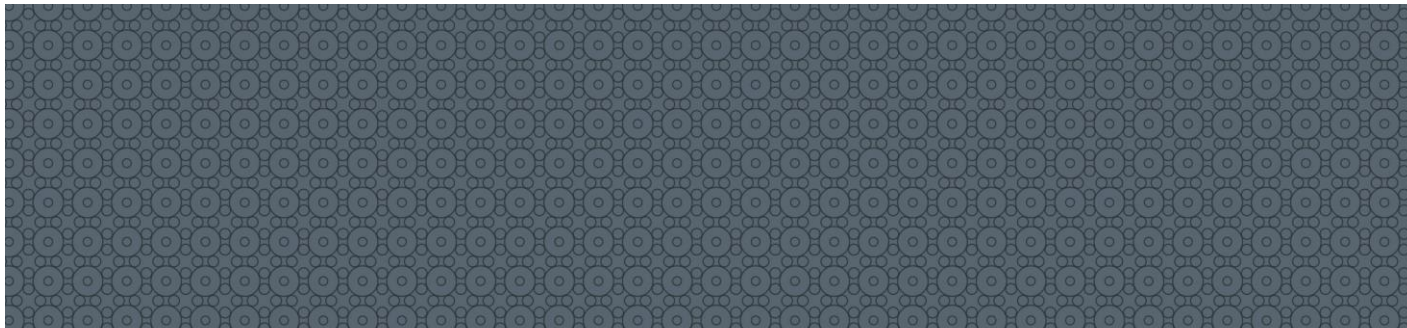

Utveckling av program för våldsförebyggande arbete med föräldrar

Delrapport – Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om
hedersrelaterat våld och förtryck 2018

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND

**Rapport 2019:6 Utveckling av program för våldsförebyggande arbete
med föräldrar**

**Delrapport – Länsstyrelsen Östergötlands nationella uppdrag om
hedersrelaterat våld och förtryck 2018**

Dnr 801-13699-17
ISBN 978-91-985269-1-2

© Länsstyrelsen Östergötland 2019

Innehåll

Innehåll.....	3
1. Sammanfattning	4
2. Inledning	7
3. Bakgrund.....	9
3.1 Våldsförebyggande program.....	9
3.2 Hedersrelaterat våld och förtryck	10
3.3 Preventionsinsatser	10
3.4 Kartläggningar av våld och förtryck och föräldrars attityder	12
4. Genomförande av uppdraget.....	14
4.1 Samverkan med andra myndigheter	14
4.2 Kontakt med verksamheter	16
5. Befintliga strukturer och insatser för stöd och information samt föräldraskapsstöd på olika preventiva nivåer	17
5.1 Samhällsorientering	17
5.2 Föräldraskapsstöd inom hälso- och sjukvård.....	19
5.3. Skolans kontakt med föräldrar	20
5.4 Universellt föräldraskapsstöd	21
6. Länsstyrelsen Östergötlands analys	26
6.1 Att nå föräldrar i målgruppen	27
6.2 Innehåll	28
6.3 Relevanta aktörer och behov av stöd.....	29
6.4 Långsiktig uppföljning och utvärdering.....	31
7. Hur går vi vidare?	32
8. Referenslista.....	34

1. Sammanfattning

Länsstyrelsen Östergötland har under 2018 haft i uppdrag att utveckla ett våldsförebyggande program för arbete med föräldrar som syftar till att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling. **I arbetet med uppdraget har Länsstyrelsen Östergötland utgått från en bred förståelse av vad som kan ses som insatser som syftar till att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.** Detta dels eftersom målgruppen föräldrar har olika förutsättningar och att man därför inte kan förvänta sig att utveckla ett program som fungerar för alla, dels då ett förebyggande arbete förutsätter att det sker innan samhället fått någon indikation på att någon i familjen är utsatt för våld och förtryck. Att arbeta med preventiva insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck på universell och selektiv nivå, kräver också en medvetenhet kring risken för stigmatisering av vissa grupper.

Länsstyrelsen konstaterar dessutom att hedersproblematikens kollektiva karaktär gör att det inte är tillräckligt att skapa förändring hos enskilda föräldrar utan att det krävs insatser på flera olika nivåer för att skapa ett sammanhang där en förändring på individnivå i större utsträckning möjliggörs.

Arbetet med uppdraget har landat i ett förslag på en pilotsatsning som ska ta tillvara på befintliga erfarenheter och insatser, bidra till utveckling av evidensbaserade metoder samt föra utvecklingen framåt när det gäller ett brett, strategiskt och långsiktigt föräldraskapsstöd på området.

Föräldraskapsinsatser med en tydlig programuppbyggnad kan vara ett verktyg i det förebyggande arbetet, men **Länsstyrelsen Östergötland bedömer att för att nå ut brett till föräldrar behöver information och stöd finnas tillgängligt i verksamheter där föräldrar redan finns.** Länsstyrelsen Östergötland ser att befintliga verksamheter som på olika sätt och vid olika tidpunkter träffar föräldrar, behöver få tydligare ansvar och roller i arbetet med att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympling. Det kan handla om allt ifrån skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård, kommuners ordinarie föräldraskapsprogram, till samhällsinformation och SFI. Vidare behöver stödet anta olika former, såväl information som reflekterande diskussioner (individuellt och i grupp), samt anpassas till föräldrarnas olika förutsättningar och behov.

Beroende på i vilket forum man möter föräldrarna krävs olika upplägg. Vissa är mer lämpade för ren information medan

andra kan ge utrymme för ett större utbyte av tankar och erfarenheter. Oavsett sammanhang menar Länsstyrelsen Östergötland att utgångspunkt bör tas i barns rättigheter och att viktiga ämnen att ta upp är:

- Sex och samlevnad och kontroll av oskuld och sexualitet. I nuvarande föräldraskapsstöd saknas samtal kring ungas sexualitet, både kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck och utifrån ungas eget beteende och egna förmåga att sätta gränser.
- Barnets/den unges rätt till sin egen kropp (inklusive rätten att inte bli könsstympad) och sexualitet.
- Självbestämmande, individualism kontra kollektivism, och att ingen ska tvingas till barnnäktenskap, tvångsäktenskap eller könsstympning.
- Konsekvenser av att bli utsatt för våld, såsom de trauma det kan medföra.
- Rätten att bli respekterad för den man är (HBTQ, funktionsvariation).

Som Länsstyrelsen Östergötlands tidigare kartläggning visar känner en del aktörer och myndigheter osäkerhet kring att arbeta och fördjupa sig i frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck, men att behovet finns. Det kan leda till att ämnet berörs men att den som till exempel håller i ett samtal inte vågar gå på djupet eller faktiskt benämna det som hedersrelaterat förtryck och våld, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor.

För att föra utvecklingen framåt när det gäller föräldraskapsstöd i hederskontext bedömer Länsstyrelsen Östergötland att det även krävs en sammanhållande styrning och en långsiktighet i genomförande och uppföljning. Ett sätt att möjliggöra detta är med ett upplägg liknande det som nu genomförs avseende upprättande av resurscentra, det vill säga en flerårig satsning som testas i ett antal pilotområden och med en nationell samordnings- och stödstruktur. Den nationella samordningen kan under pilotperioden bidra med kunskap, utbildning och handledning till de verksamheter och yrkesverksamma som medverkar i utvecklingsarbetet i de utvalda kommunerna.

Länsstyrelsen Östergötland föreslår att föräldraskapsstödssatsningen ska testas i några utvalda kommuner/stadsdelar under en treårsperiod. Valet av pilotkommuner föreslås utgå ifrån tidigare erfarenheter av att arbeta med föräldrar på ett sätt som kan ses ha en viss koppling till arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, med utgångspunkt i befintliga verksamheter/program. Tanken är således att de olika pilotkommunerna kan bidra med erfarenheter kring hur olika aktörer och verksamheter (såsom skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård, samhällsintroduktion, SFI och civilsamhälle) kan vara delaktiga i att utveckla ett föräldraskapsstöd som kan bidra till att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. **Målet är**

att skapa en helhet, där vi hittar ändamålsenliga metoder för att arbeta på olika nivåer, inom olika verksamheter och i olika skeden av föräldraskapet.

För att välja lämpliga pilotkommuner föreslås att länsstyrelserna får i uppdrag att analysera och identifiera lämpliga kommuner och regioner.

Pilotkommunernas medverkan är avhängig av att den förankras på minst chefsnivå, men allra helst politikernivå.

För att på ett långsiktigt sätt integrera föräldraskapsstödet i befintliga verksamheter som kommer i kontakt med målgruppen krävs att arbetet prioriteras, genom att de yrkesverksamma får tydliga riktlinjer, mandat, fortbildning och resurser i form av tid och pengar.

Till satsningen bör följeforskning kopplas som ska titta på satsningens verkningsgrad i olika delar och vad det får för faktiska effekter inte bara för de deltagande föräldrarna utan också för barnen. Barns röster och erfarenheter måste ges plats såväl i utformningen av stödet som i uppföljningen och utvärderingen av detsamma. Det kan ge viktig kunskap om vilka insatser som är verkningsfulla, och är en aspekt som inte verkar ha getts utrymme i tidigare utvärderingar inom det aktuella området.

2. Inledning

Länsstyrelsen Östergötland överlämnade 2016 en rapport¹ till regeringen utifrån uppdraget² att kartlägga förebyggande insatser i form av universellt och riktat föräldraskapsstöd³ syftande till att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer som barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Kartläggningen visade på ett stort behov av att förebygga utsatthet på olika sätt, men att det i stor utsträckning saknades samlad kunskap och praktisk erfarenhet av hur detta kunde göras. Vidare visade kartläggningen att det fanns få exempel på föräldraskapsstöd som utformats för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck och att de befintliga föräldraskapsstödsprogram som var vanligt förekommande inom kommuner och verksamheter ofta inte nådde ut till föräldrar med utländsk bakgrund. Kartläggningen var inte heltäckande och gjorde inte heller anspråk på att vara representativ för landet som helhet. I kartläggningen lyftes tre olika föräldraskapsstödsprogram fram som utvecklats bland annat för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och som hade utvärderats, *Att vara förälder i Sverige, Bygga Broar* och *Ur barnens perspektiv*. Dessa program hade samtliga prövats, utvecklats och anpassats över tid, de hade erfarna utbildare och cirkelledare som arbetade med metoden och uppföljningen av erfarenheterna visade också försiktigt lovande positiva resultat. I kartläggningen lyfte Länsstyrelsen Östergötland nio punkter för att utveckla området:

- Ta fram tydlig information och material om lagstiftning, rättigheter/skyldigheter, föräldraskapsstöd med mera, på olika språk.
- Arbetet med att tidigt nå ut med föräldraskapsstöd till föräldrar med utländsk bakgrund och för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck måste förbättras. (till exempel inom BVC/MVC, förskola, skola, SFI, flyktingmottagande/asyloboenden).
- De vanligast använda föräldraskapsstödsmetoderna skulle behöva anpassas med att inkludera frågor som berör området hedersrelaterat våld och förtryck. Detta måste ses över och om det är möjligt prövas.
- De metoder och arbetssätt som långsiktigt använts och utvärderats bör fortsätta och ges stöd för utveckling, uppföljning och utvärdering.
- Nya metoder och arbetssätt bör fortsatt prövas och utvecklas för att nå målgruppen och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

¹ Länsstyrelsen Östergötland, *Kartläggning föräldrastöd – slutredovisning*, 2016:06

² Regeringsbeslut S2015/04530/RS (delvis).

³ Det begrepp som används på senare år är föräldraskapsstöd se Socialdepartementet (2018). *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd*.

- Fortsatt långsiktig forskning och utvärdering av metoder är nödvändig.
- Vikten av att alltid ha ett barnrättighetsperspektiv i arbetet.
- Föräldraskapsstöd behöver samordnas bättre med övrigt våldsförebyggande arbete, socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård med mera på lokal, regional och nationell nivå.
- Uppföljning av arbetet och utveckling framöver bör ske lokalt, regionalt och nationellt.

Länsstyrelsen Östergötland har under 2018 haft i uppdrag från regeringen att, med utgångspunkt i den tidigare kartläggningen av föräldraskapsstöd, tillsammans med kommuner och landsting utveckla ett våldsförebyggande program för arbete med föräldrar som i ett senare skede kan prövas och utvärderas.⁴ Länsstyrelsen Östergötland har för att genomföra uppdraget varit i kontakt med olika aktörer som arbetar med föräldraskapsstöd inom kommun, region eller ideell sektor, för att följa upp om och hur verksamheten har utvecklats sedan den tidigare kartläggningen 2016. Länsstyrelsen Östergötland har vidare haft en dialog med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Länsstyrelsen i Jönköping, Länsstyrelsen i Örebro samt Jämställdhetsmyndigheten. Länsstyrelsen Östergötland hade i ett tidigt skede ett möte med en större referensgrupp för att informera om uppdraget, inhämta erfarenheter samt initiera samverkan kring detta.

Utifrån kontakten med olika myndigheter samt verksamheter, gruppleddare och personer som har utvecklat olika metoder på området, har Länsstyrelsen Östergötland uppmärksammat en del återkommande inslag utifrån innehåll, format, material, gruppleddarnas arbete, kompetens, möjligheter och utmaningar. Länsstyrelsen Östergötland har också granskat hur våldsförebyggande insatser kan ske på universell och selektiv nivå. Vidare hur de olika verksamheterna når ut till föräldrar födda i Sverige, föräldrar som har levt i Sverige under en längre tid respektive nyanlända föräldrar. Detta har legat till grund för en fortsatt analys samt de förslag som Länsstyrelsen Östergötland presenterar.

⁴ S2017/07421/JÄM (delvis)

3. Bakgrund

Av Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag framgår att myndigheten ska utveckla ett våldsförebyggande program för arbete med föräldrar, med utgångspunkt i den tidigare genomförda kartläggningen av föräldraskapsstöd och med syfte att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. I Länsstyrelsens tidigare kartläggning betonades vikten av att uppmärksamma risken för stigmatisering i preventiva insatser på universell och selektiv nivå mot hedersrelaterat våld och förtryck, något vi återigen vill betona. Detta är också något som uppmärksammas i Europarådets granskning av Sveriges efterlevnad av Istanbulkonventionen.⁵ I avsnittet nedan görs en kortare genomgång av relevanta begrepp, avgränsningar för uppdraget, tidigare forskning och pågående uppdrag.

3.1 Våldsförebyggande program

I regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor⁶, lanserades ambitionen att verka för en omorientering från ett reaktivt till ett proaktivt förhållningssätt och att främja utvecklingen av effektiva åtgärder för att förhindra både att våld utövas och att våld upprepas. I strategin lyfts att universellt våldsförebyggande program (främst riktade till unga män) för att förändra stereotypa könsnormer, har lanserats i Sverige på senare tid. Regeringen stödjer dessa initiativ, som kopplar samman maskulinitet och våld. Mot bakgrund av detta har Länsstyrelsen Östergötland sett över om och hur befintliga program och föräldraskapsstöd riktade till föräldrar även haft fokus på att förebygga olika former av våld och förändra stereotypa könsnormer. Länsstyrelsen Östergötland har samarbetat och haft kontinuerlig avstämning med Jämställdhetsmyndigheten utifrån deras pågående regeringsuppdrag att sammanställa, sprida och utveckla effektiva arbetsmetoder för våldsförebyggande arbete med unga män och pojkar i hederskontext och deras uppdrag kring könsstämpning.⁷

⁵ Se sid 27 i Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention) SWEDEN*, Council of Europe 2019

⁶ Skr. 2016/17:10 *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*

⁷ S2017/07218/RS (delvis)

3.2 Hedersrelaterat våld och förtryck

I arbetet utgår Länsstyrelsen Östergötland från regeringens definition av hedersrelaterat våld och förtryck.⁸ I *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*,⁹ fastslås att mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer är oacceptabelt och att strävan är att våldet ska upphöra. Av den framgår att hedersrelaterat våld och förtryck, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, har sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa. När det gäller hedersrelaterat våld och förtryck är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till kollektivet. I hederstänkandet står föreställningar om oskuld och kyskhets i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende. Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb samt giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form resulterar hederstänkandet i hot om våld och våld, inklusive dödligt våld.

Det hedersrelaterade våldets kollektiva karaktär innebär att det kan finnas fler förövare, av båda könen. Offren kan vara både kvinnor och män samt flickor och pojkar. Det kan också innebära att våldet sanktioneras av familjen och den närmaste omgivningen. Detta gör att det i vissa fall är påkallat med särskilda insatser för att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck. Specifik kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck och särskilda rutiner är nödvändigt för myndigheters, verksamheters och organisationers arbete.

Hederstänkandet kan ta sig olika uttryck beroende på kulturella föreställningar och religion, men är inte kopplat till någon specifik kultur eller religion. Hederstänkande kan även förekomma i icke-religiösa sammanhang. Tvångsäktenskap och könsstympning är specifika företeelser som har sin grund i bland annat föreställningen om att mäns och familjers heder är avhängigt kvinnors och flickors sexuella beteende och oskuld. Hedersrelaterat våld och förtryck drabbar också homo- och bisexuella av båda könen, samt transpersoner.

3.3 Preventionsinsatser

Preventionsinsatser delas ofta in i tre olika nivåer. Gränsdragningen mellan de olika nivåerna är inte alltid tydlig. De tre nivåerna är:

⁸ Skr. 2016/17:10; Skr. 2007/08:39

⁹ Skr. 2007/08:39 s.12

Universell prevention

Riktat sig till alla i en viss grupp, exempelvis alla föräldrar, inte bara till dem som befinner sig i riskzonen för att till exempel utöva våld. Ett exempel är universella föräldraskapsstödsprogram.

Selektiv prevention

Riktat sig till en riskgrupp, till exempel föräldraskapsstödsprogram riktade till föräldrar som har barn med beteendeproblem.

Indikerad prevention

Riktat sig till personer med ett identifierat problem, till exempel som redan får individuella råd- och stödsamtal.

I uppdraget har Länsstyrelsen Östergötland fokuserat på universell och selektiv prevention. Sedan Länsstyrelsens kartläggning 2016 har det tillkommit ett flertal studier och översikter kring våldsförebyggande metoder på indikativ nivå. SBU:s¹⁰ rapport *Öppenvårdsinsatser för familjer där barn utsätts för våld och försummelse* visar att endast ett fåtal av insatserna har undersökts i forskningsstudier som gör det möjligt att bedöma effekterna av insatserna.¹¹ SBU lyfter fram att studierna behöver omfatta fler deltagare och ha längre uppföljningstid. Vidare bör tänkbara negativa effekter av öppenvårdsinsatser undersökas. Vid planering av forskning behöver barnets rättigheter utifrån barnkonventionen beaktas. Ingen av insatserna som granskades i SBU:s rapport hade som uttalat syfte att verka återfallsförebyggande mot hedersrelaterat våld och förtryck. I en nyligen utkommen rapport lyfter SBU fram att många av de insatser som används när unga utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck är individriktade, men att det även förekommer familjebaserat arbete.¹² SBU konstaterar att det saknas kunskap om vilka arbetssätt som är mest gynnsamma för de utsatta.

Individuella interventioner kan leda till att individen måste bryta helt med sin familj medan familjeinterventioner kan innebära ökad risk för individen. Av en kunskapsöversikt från Stiftelsen Allmänna Barnhuset samt Barnafrid om stöd och behandling för barn som utsätts för sexuella övergrepp och fysisk misshandel framkommer att det saknas instrument och frågeformulär som kan identifiera hedersrelaterat våld, varför det är svårt att belysa denna grupps speciella utsatthet.¹³ Mot bakgrund av de stora risker som Länsstyrelsen Östergötland ser med insatser på indikerad nivå menar vi att det är viktigt att synliggöra den brist på kunskap som finns kring eventuella negativa effekter av familjeinriktade insatser. Vid interventioner är det viktigt att identifiera risk för hedersrelaterat våld och förtryck och att fokus ligger på skydd av de

¹⁰ Statens beredning för medicinsk och social utvärdering

¹¹ SBU. *Öppenvårdsinsatser för familjer där barn utsätts för våld och försummelse. En systematisk översikt och utvärdering inklusive ekonomiska och etiska aspekter*, Rapport 280/2018

¹² SBU, *Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck*, 2019-01-22

¹³ Stiftelsen Allmänna barnhuset och Barnafrid (Nilsson & Svedin), *Kunskapsöversikt om stöd och behandling för barn som utsätts för sexuella övergrepp och fysisk misshandel*, 2017

utsatta. Här ser vi också regeringsuppdraget kring regionala resurscentra och Barnafrids uppdrag kring hedersrelaterat våld som viktiga och där Länsstyrelsen Östergötland finns med i nära samverkan.¹⁴

Även då det gäller våldsprevention på universell och selektiv nivå riktad till föräldrar saknas i stor utsträckning en tydlig kunskapsbas vad gäller effekter. Främst är det program på selektiv nivå som visat positiva effekter på längre sikt, som the Nurse-Family Partnership och Early Start.¹⁵ Ett program på selektiv nivå som inspirerat några av de svenska exempel på föräldraskapsstöd som presenteras i den tidigare kartläggningen och i denna rapport, är Mother Child Education Program (MOCEP) som utvecklades i Turkiet under 1990-talet och sedan dess spridits till ett flertal länder och utvärderats vid flera tillfällen.¹⁶ Ett annat program som används såväl internationellt som i Sverige är International Child Development Programme (ICDP), som också det har utvärderats med fokus på dess våldsförebyggande effekt.¹⁷

3.4 Kartläggningar av våld och förtryck och föräldrars attityder

Sedan den översikt av tidigare omfångsstudier som gjordes i Länsstyrelsen Östergötlands kartläggning 2016 har det tillkommit några studier som på olika sätt synliggjort våld och förtryck samt barn och föräldrars attityder till våld och normer kring oskuld och äktenskap.

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har på uppdrag av regeringen vid flera tillfällen genomfört skolenkäter för att på nationell nivå kartlägga våld mot barn i Sverige. I deras rapport från 2016 lyftes frågor om barns ofrihet in för första gången¹⁸. Utifrån detta gav Länsstyrelsen Östergötland Stiftelsen Allmänna Barnhuset i uppdrag att ta fram en kortare beskrivande och jämförande rapport om hur de unga med begränsat val gällande partner svarat kring olika former av våldsutsatthet, familjeförhållanden, mående och om de har berättat om sin utsatthet, jämfört med unga som inte uppgett begränsningar i val av partner.¹⁹ Rapporten visar att 2,6 % av flickorna och 2,1 % av pojkarna uppgav att de inte själva får välja framtida partner. De elever som inte får välja framtida partner rapporterade i högre grad sämre ekonomi i

¹⁴ S2017/07420/JÄM (delvis) resp. S2018/03927/JÄM (delvis)

¹⁵ MacMillan, H. L., Wathen, C. N., Barlow, J., Fergusson, D. M., Leventhal, J. M., & Taussig, H. N., "Interventions to prevent child maltreatment and associated impairment", *The Lancet*, 373(9659), 250-266, 2009

¹⁶ Kagıtcıbası, C., Sunar, D., & Bekman, S., "Long-term effects of early intervention: Turkish low-income mothers and children", *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22(4), 333-361, 2001

¹⁷ Skar, A. M. S., von Tetzchner, S., Clucas, C., & Sherr, L., "The long-term effectiveness of the International Child Development Programme (ICDP) implemented as a community-wide parenting programme", *European Journal of Developmental Psychology*, 12(1), 54-68, 2015

¹⁸ Stiftelsen Allmänna barnhuset (Jernbro & Jansson), *Våld mot barn 2016*, 2017

¹⁹ Stiftelsen Allmänna barnhuset (Jernbro & Landberg), *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner*, 2018

jämförelse med de som rapporterade att de själva får välja partner. De rapporterade också i större utsträckning att föräldrarna missbrukade alkohol och narkotika samt att föräldrarna hade psykiska problem eller hade försökt att ta sitt liv. Rapporten visade dessutom att de elever som inte får välja sin partner betydligt oftare än andra var utsatta för olika former av barnmisshandel, som fysiskt eller psykiskt våld, sexuella övergrepp, försummelse eller våld mellan föräldrarna. Av dessa elever hade 88 procent utsatts för någon form av barnmisshandel någon gång under uppväxten, jämfört med 42 procent bland övriga elever. De elever som inte fick välja sin framtida partner accepterade också i större utsträckning än andra elever att föräldrar använder fysiska bestraffningar eller kränkningar som ett led i barnuppfostran. Av elever som inte får välja framtida partner accepterade 31 procent kroppslig bestraffning vid vissa tillfällen, i jämförelse med 11 procent av de som får välja. Rapporten visade också att de elever som inte får välja sin partner oftare hade flera psykosomatiska symtom och det var vanligare att de uppgav att de i allmänhet inte mår bra, jämfört med andra elever. Det var vanligt med självskadebeteende och självmordstankar och var femte elev som inte fick välja framtida partner hade mått så dåligt att den försökt ta sitt eget liv.

Stiftelsen Allmänna barnhuset har också vid flera tillfällen genomfört enkätstudier till vårdnadshavare för att följa upp synen på barnuppfostran och attityder till och utövande av fysiskt våld mot barn.²⁰ Av de svarande i den senast genomförda studien var 74,3 procent biologiska mammor, 21,3 procent biologiska pappor och 73,1 procent svenskfödda. Av rapporten framkommer att närapå ingen förälder uppgav att det var okej att hota att slå (0,4 procent) eller faktiskt slå ett barn (0,3). Få svarande (1,1 procent) uppgav att de hotat att slå barnet och 1,9 uppgav att de använt fysiskt våld under det senaste året. De flesta föräldrar (83 procent) uppgav att de inte hade haft behov av professionellt stöd för att hantera svårigheter i föräldraskapet. I rapporten konstateras bland annat att föräldrars attityder till att använda våld i uppfostringssyfte inte längre kan ses som en huvudorsak till att barn utsätts. Det konstateras också att allvarligt våld inte har minskat i samma utsträckning som lindrigt våld, under 2000-talet. Rapportförfattarna lyfter fram att generell information om anti-agalagen och en barnuppfostran fri från våld inte tycks påverka de föräldrar som utövar allvarligt våld utan att det krävs mer intensiva och specifika insatser på selektiv och indikerad nivå för att förebygga denna utsatthet.

²⁰ Stiftelsen Allmänna barnhuset (Jernbro, Svensson, Landberg & Janson), *Den bästa och svåraste uppgiften i världen*, 2018

4. Genomförande av uppdraget

Länsstyrelsen Östergötland har i genomförande av uppdraget gjort en uppföljande kartläggning för att utröna om och i så fall hur de verksamheter som omfattades av föregående kartläggning har utvecklats ytterligare, samt undersöka vilka ytterligare relevanta verksamheter som har tillkommit inom området. Inte heller denna gång kan vi dock göra anspråk på att ha gjort en heltäckande kartläggning. Länsstyrelsen Östergötland har dessutom inom ramen för uppdraget tittat på andra verksamheter som kommer i kontakt med föräldrar och som således skulle kunna vara en del i utvecklingsarbetet när det gäller preventiva insatser till föräldrar för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Slutligen har Länsstyrelsen Östergötland analyserat befintliga system för stöd till föräldrar och identifierat ett antal aspekter som vi menar är centrala vid vidareutveckling och utformning av stöd till föräldrar.

4.1 Samverkan med andra myndigheter

I arbetet med uppdraget har Länsstyrelsen Östergötland genomfört samråd med olika aktörer och myndigheter i syfte att inhämta kunskap, erfarenheter och synpunkter kring uppdraget. Urval för inbjudan till samråden har gjorts utifrån aktörernas och myndigheternas ansvar och erfarenheter på området.

4.1.1 Referensgruppsmöte

Som nämnts ovan sammankallade Länsstyrelsen Östergötland i ett tidigt skede till ett möte med en referensgrupp. Närvarande vid denna träff var representanter från Polismyndigheten, Socialstyrelsen, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFOF), Skolverket, Barnombudsmannen (BO), Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Sveriges kommuner och landsting (SKL), Länsstyrelsen Stockholm, Länsstyrelsen Skåne samt Länsstyrelsen Östergötland. Vid mötet presenterades Länsstyrelsen Östergötlands uppdrag. Medverkande myndigheter och övriga aktörer tillfrågades om sina erfarenheter på området, framförallt utifrån det egna ansvars- och verksamhetsområdet. Utifrån detta fördes diskussioner kring innehåll och upplägg av det fortsatta arbetet med uppdraget. Till exempel lyftes:

- Vikten av tidig upptäckt och tidiga insatser för att skapa förtroende.

- Att när man i arbetet med föräldrar behöver vara tydlig kring Sveriges lagar och barns rättigheter. Utgångspunkt bör vara mänskliga rättigheter och barnkonventionen.
- Behovet av att arbeta med förtroendeskapande och att våga problematisera, eftersom det kan handla om inrotade perspektiv som tar tid att förändra.
- Hur vi kan stötta föräldrar som vill in i samhället, men som begränsas av andra inom den egna gruppen.

4.1.2 Jämställdhetsmyndigheten

Jämställdhetsmyndighetens övergripande uppgift är att säkerställa att regeringens politiska prioriteringar får effekt genom att bidra till genomförande av jämställdhetspolitiken. Ett av myndighetens uppdrag är att sammanställa, sprida och utveckla metoder i universellt våldsförebyggande arbete med barn och unga. I uppdraget läggs särskilt fokus på metoder för att förebygga våld i ungas partnerrelationer, och med pojkar och unga män i en hederskontext. I arbetet med deluppdraget har Länsstyrelsen Östergötland haft sex samverkansmöten med Jämställdhetsmyndigheten och Länsstyrelsen medverkade även i planering och genomförande av det internationella expertmötet med fokus på våldsförebyggande interventioner mot pojkar och unga män i en hederskontext. Länsstyrelsen Östergötland och Jämställdhetsmyndigheten har också tillsammans träffat utredningen Framtidens socialtjänst (S 2017:03) och Socialstyrelsen utifrån deras pågående regeringsuppdrag att redogöra för kunskapsläget om öppna insatser utan samtycke till unga respektive vårdnadshavare.

4.1.3 Länsstyrelsen i Jönköpings län

Sedan början av 2018 har Länsstyrelsen Jönköping haft i uppdrag av regeringen att göra en översyn av samhällsorientering för nyanlända. Detta bland annat utifrån regeringens bedömning att normer, värderingar och värdeladdade frågor behöver ges större utrymme inom samhällsorienteringen. Länsstyrelsen Östergötland har varit i kontakt med Länsstyrelsen i Jönköping för att ta del av deras erfarenheter och slutsatser, i syfte att närmare undersöka hur samhällsinformation kan utgöra en del i ett våldsförebyggande arbete riktat till föräldrar.

4.1.4 Länsstyrelsen i Örebro län

Länsstyrelsen Örebro har sedan 2014 haft i uppdrag att stödja kommuner, landsting, regioner och andra föräldraskapsstödjande aktörer i att utveckla ett kunskapsbaserat, samordnat, långsiktigt och i huvudsak universellt stöd i föräldraskapet till föräldrar med barn upp till

18 år i respektive län. Länsstyrelserna fungerar som en regional stödstruktur för föräldraskapsstödet och Länsstyrelsen i Örebro län har haft i uppdrag att stödja och samordna detta arbete. Länsstyrelsen Östergötland har i kontakten med Länsstyrelsen i Örebro försökt utröna i vilken mån ordinarie föräldraskapsstödsstrukturer når eller skulle kunna nå olika grupper av föräldrar.

4.1.5 Sveriges kommuner och landsting

Länsstyrelsen Östergötland har slutligen haft återkommande kontakt med SKL för att diskutera uppbyggnad av ett föräldraskapsstödsprogram för den utpekade målgruppen samt andra möjliga former för att på bästa sätt nå målgruppen och uppnå önskat resultat. Kontakten har skett utifrån att kommuner och landsting särskilt nämns i uppdraget.

4.2 Kontakt med verksamheter

I arbetet med uppdraget har en förnyad kartläggning gjorts. Kontakt har tagits dels med verksamheter som ingick i den tidigare kartläggningen, dels med ytterligare verksamheter som har identifierats kunna vara av intresse för att utveckla stöd till föräldrar i syfte att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

Dessa verksamheter är Föräldraskap i Sverige, Att vara förälder i Sverige, Att vara förälder, Bygga Broar, Ur barnens perspektiv och spelet Fatima – mänskliga rättigheter i praktiken. Verksamheterna presenteras närmare i avsnitt fyra.

5. Befintliga strukturer och insatser för stöd och information samt föräldraskapsstöd på olika preventiva nivåer

I arbetet med uppdraget har Länsstyrelsen Östergötland haft en bred förståelse av vad som kan ses som insatser som syftar till att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Detta dels eftersom ett förebyggande arbete förutsätter att det sker innan samhället fått någon indikation på att någon i familjen är utsatt för våld och förtryck, dels då målgruppen föräldrar har olika förutsättningar och att man därför inte kan förvänta sig att utveckla ett program som fungerar för alla. I följande avsnitt diskuteras olika pågående insatser både med fokus på mer informationshöjande åtgärder till vissa grupper, exempel på mer öppna former av preventiva insatser på flera nivåer inom verksamheter som vård eller skola samt mer avgränsade föräldraskapsstödsinsatser med en tydligare programuppbyggnad.

I genomgången har Länsstyrelsen Östergötland framförallt fokuserat på sådant som har visat sig medföra svårigheter i arbetet med stöd och information till föräldrar, som att nå målgruppen, utformning och innehåll och vilken uppföljning och utvärdering som gjorts. Av intresse för uppdraget har också varit att titta närmare på hur dessa olika befintliga verksamheter i högre grad skulle kunna bli en del i det förebyggande arbetet riktat till föräldrar i syfte att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

5.1 Samhällsorientering

Samtliga kommuner har i uppdrag att erbjuda minst 60 timmars samhällsorientering till nyanlända med målet att de ska få kunskap om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna, den enskildes rättigheter och skyldigheter i övrigt, hur samhället är organiserat och praktiskt vardagsliv.²¹

²¹ Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare

När Länsstyrelsen i Jönköpings län i maj 2018 återrapporterade sitt uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända²² drog man bland annat följande slutsatser:

- *Normer, värderingar och värdeladdade frågor ges redan idag utrymme inom ramen för den samhällsorientering som bedrivs, men vissa frågor behöver belysas mer och bättre i undervisningsmaterial, metodstöd och stödmaterial och samhällskommunikationer och andra utbildare behöver rustas för att leda den typen av samtal och diskussioner.*
- *Samhällsorientering är ett viktigt instrument för att öka kunskapen om det svenska samhället, tydliggöra rättigheter och skyldigheter och ge möjligheter till diskussion och reflektion kring värdeladdade frågor, normer och värderingar. Förväntningarna överlag på vad 60 h samhällsorientering ska innehålla och resultera i är höga. Det är därför angeläget att framhålla att i integrationsarbetet sker en rad viktiga insatser, varav samhällsorientering är en, där dessa frågor också behöver integreras om resultat ska uppnås. Samhällsorienteringen ensamt kan inte täcka informationsbehovet hos nyanlända, inte heller förväntas leda till lösningar av komplexa samhällsproblem. Vid sidan av samhällsorientering måste informationssatsningar och andra åtgärder ske inom en rad olika arenor, bl.a. genom myndigheternas ordinarie informationsuppdrag. De yrkesgrupper som dagligen möter nyanlända är i detta arbete också en viktig resurs.²³*

När det gäller den senare punkten menar Länsstyrelsen i Jönköpings län att grundläggande information om till exempel rättigheter och skyldigheter skulle behöva ges mycket tidigare än vad som är fallet i dagsläget, medan annan information kan vänta till ett senare skede. Man bedömer också att ”en kurs i samhällsorientering som både ska omfatta grundläggande informationsdelar för praktiskt vardagsliv inom flera områden och samtidigt ge större utrymme för fördjupningar och diskussioner om normer, värderingar och värdeladdade frågor kräver mer än 60 h för att erbjuda ett kvalitativt innehåll och inte bli alltför fragmentarisk. Alternativet är en kraftig omprioritering och nedskärning av innehållet i blocken för att frigöra tid för annat innehåll.”²⁴

Det är inte heller rimligt att tänka sig att all information och vägledning ska ske inom ramen för samhällsinformationen. Även anställda inom andra offentliga verksamheter behöver vara delaktiga i ett sådant arbete. Länsstyrelsen i Jönköpings län har kartlagt befintligt material som ger

²² Länsstyrelsen i Jönköpings län, *Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända*, 2018:4

²³ Länsstyrelsen i Jönköpings län, *Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända*, 2018:4, sid 21f

²⁴ Länsstyrelsen i Jönköpings län, *Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända*, 2018:4, sid 29

stöd i mötet med nyanlända. De konstaterar att det finns material som kan ge stöd i att informera om ”mänskliga rättigheter, jämställdhet och individers rättigheter och skyldigheter inom vissa områden, t.ex. hälso- och sjukvården, sexuell och reproduktiv hälsa m.m. Av inventeringen framgår dock att det finns färre stödmaterial som ger mer konkret stöd och vägledning i form av t.ex. samtalsmetodik för diskussioner som just synliggör normer och värderingar.”²⁵ Samtidigt anser man inte att det är en framkomlig väg att ta fram ett material som ska kunna fungera i alla offentliga verksamheter som möter nyanlända, utan ett sådant material behöver anpassas efter olika målgrupper, situationer och behov. Dessutom bedömer man att material för olika yrkesgrupper behöver kompletteras med utbildning och handledning och ”att det kan också finnas anledning att se över innehållet i grundutbildningarna för vissa yrkesgrupper och hur väl man i sin yrkesroll rustas för att hantera värdegrundsfrågor, svåra samtal m.m.”²⁶

Ytterligare slutsatser från översynen av samhällsinformation är att ramarna för den kan bli tydligare och att den skulle behöva kvalitetssäkras i högre grad, för att bli likvärdig för deltagare på olika platser i landet. Detta till exempel genom förbättrad uppföljning av organisation, innehåll och resultat.²⁷

5.2 Föräldraskapsstöd inom hälso- och sjukvård

År 2015 genomförde Socialstyrelsen en kartläggning av föräldraskapsstöd inom hälso- och sjukvården. I kartläggningen konstaterades bland annat att:

- Mödra- och barnhälsovården erbjuder alla föräldrar ett individuellt stöd och föräldragrupper, men sällan föräldraskapsstödsprogram.
- Specialistsjukvården erbjuder ett riktat föräldraskapsstöd vid sjukdom, problematik, tillstånd eller funktionsnedsättning. Stödet utgörs i huvudsak av samtal med olika yrkesprofessioner, men även föräldraskapsstödsprogram förekommer.
- Föräldraskapsstödet når inte alla grupper. Verksamheterna uppger att de har svårare att nå föräldrar med utländsk bakgrund och socioekonomiskt utsatta familjer med föräldraskapsstödsinsatser.²⁸

Vidare konstateras att det behövs ett fortsatt arbete för ökad kvalitet, likvärdighet och jämlikhet i hälso- och sjukvårdens föräldraskapsstöd,

²⁵ Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända, 2018:4, sid 26

²⁶ Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända, 2018:4, sid 27

²⁷ Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända, 2018:4, sid 31

²⁸ Socialstyrelsen, *Föräldrastöd inom hälso- och sjukvård*, Artikelnummer 2015-12-38, sid 7

bland annat genom förbättrad uppföljning, kunskapsstöd och kompetensutveckling av hälso- och sjukvårdspersonal i föräldraskapsstödsarbete.

Det finns exempel på verksamheter inom vården som har gjort särskilda satsningar för att nå och ge stöd till föräldrar, som vården annars kan ha svårt att nå och som har identifierats som prioriterade grupper. Ett exempel på en sådan satsning är Rinkeby-Kistas hembesöksprogram för förstagångsföräldrar.²⁹

5.3. Skolans kontakt med föräldrar

I Skolverkets nyligen reviderade stödmaterial om hedersrelaterat våld och förtryck konstateras följande:

Skolpersonalen behöver tidigt skapa tillitsfulla relationer till alla föräldrar. Föräldrar behöver känna att de kan ha ett samarbete med skolan, och det är skolpersonalens ansvar att kvaliteten i samarbetet utvecklas. Grundläggande i allt föräldrasamarbete är dialogen. Genom en dialog ökar förståelsen för skolans värdegrund. Om föräldrar inte delar skolans värdegrund, inte litar på skolan eller inte litar på att skolpersonal delar skolans värdegrund, kan det från skolans sida vara svårt att skapa tillitsfulla relationer till föräldrarna. Det är ändå nödvändigt att försöka, dels av hänsyn till eleven dels för att föräldrar genom skolans agerande kan få positiva erfarenheter av skolan.³⁰

Skolan är således en naturlig arena för information och stöd till föräldrar och har också möjligheter att följa barn och föräldrar under en längre tidsperiod, vilket skapar förutsättningar för att bidra till ett långsiktigt våldsförebyggande arbete. Länsstyrelsen i Örebro län konstaterar i sin slutrapport kring stöd till kommuner, landsting/regioner och andra aktörer i arbetet med att utveckla stöd till föräldrar med barn i tonåren, dessutom att skolan har ”såväl professionella (pedagoger och elevvårdsteam) som praktiska (lokaler) förutsättningar för att erbjuda olika typer av föräldraskapsstöd” och att många föräldrar ser skolan som en bra arena för detta.³¹

²⁹ Karolinska institutet och Stockholms läns landsting, *Utökat hembesöksprogram för förstagångsföräldrar – samverkan mellan Rinkeby BVC och föräldrarådgivare inom Rinkeby-Kista socialtjänst*, Slutrapport utvärdering 2017

³⁰ Skolverket, *Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter*, 2018, sid 19

³¹ Länsstyrelserna, *Föräldraskap och tonårstid – Om stöd till föräldrar med tonårsbarn*, 2017:7, sid. 23

5.4 Universellt föräldraskapsstöd

Den 30 augusti 2018 beslutade regeringen om en ny nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd med målet att alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under barnets hela uppväxt. Under 2018–2021 ska Länsstyrelsen samverka med kommuner, landsting, regioner och andra aktörer för att utveckla ett kunskapsbaserat, samordnat, långsiktigt och i huvudsak universellt stöd till föräldrar med barn upp till 18 år. Viktiga utgångspunkter i uppdraget är ett jämställt föräldraskap, barnens rättigheter samt att främja jämlikhet och jämställdhet. I arbetet ska även hänsyn tas till funktionshinderperspektivet och förebyggandet av våld.³²

Föräldraskapsstöd erbjuds idag inom ramen för befintliga strukturer i form av exempelvis ”mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola, familjecentraler, elevhälsa, socialtjänstens öppna verksamhet, familjerätt, familjerådgivning och det utbud av stöd som studieförbund och ideella organisationer erbjuder. Förskola och skola ska skapa de bästa möjliga förutsättningar för barns och elevers utveckling och lärande och kan i sitt samarbete med föräldrar spela en roll i föräldraskapsstödjande arbete.”³³

Enligt en rapport från Länsstyrelsen i Örebro län erbjuds universellt föräldraskapsstöd främst till föräldrar med yngre barn, till exempel genom barnhälsovården, familjecentraler och förskola. Stöd till föräldrar med barn i tonåren är mer ovanligt. Detta trots strategins övergripande mål att föräldraskapsstöd ska erbjudas under barnets hela uppväxt.³⁴

Vidare konstateras i samma rapport att stöd i föräldraskapet ska erbjudas universellt, det vill säga alla föräldrar erbjuds samma möjlighet till stöd utan hänsyn till eventuella riskfaktorer. Det ska finnas såväl breda, lättillgängliga insatser som erbjuds alla föräldrar, som ”mer riktade insatser för föräldrar och familjer med identifierade problem och mer omfattande behov”³⁵.

Formerna för det universella föräldraskapsstödet och hur man når ut med information om vilket föräldraskapsstöd som erbjuds behöver se olika ut för att möta skillnader i behov hos olika föräldrar. Som Länsstyrelsen Östergötland har konstaterat i en tidigare kartläggning har generella föräldraskapsstödsprogram svårt att nå föräldrar med utländsk bakgrund och föräldrar från socioekonomiskt utsatta områden, och få kommuner arbetar strukturerat med dessa målgrupper.³⁶

³² Socialdepartementet, *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd*, 2018

³³ Socialdepartementet, *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd*, 2018, sid 9

³⁴ Länsstyrelsen i Örebro län, *Föräldraskap och tonårstid – Om stöd till föräldrar med tonårsbarn*, 2017:7, sid 17f

³⁵ Länsstyrelsen i Örebro län, *Föräldraskap och tonårstid – Om stöd till föräldrar med tonårsbarn*, 2017:7, sid 4

³⁶ Länsstyrelsen Östergötland, *Kartläggning föräldrastöd – slutredovisning*, Rapport nr 2016:06, sid 26

Nedan följer beskrivningar av några exempel på universellt föräldraskapsstöd som särskilt riktar sig till föräldrar med utländsk bakgrund.

5.4.1 Föräldraskap i Sverige

Länsstyrelsen i Stockholms län gjorde 2015 en kartläggning av behov som finns inom föräldraskapsstödjande verksamheter i länets kommuner. Kartläggningen visade att verksamheter som erbjuder föräldraskapsstöd i form av generella program inte når utlandsfödda föräldrar i lika stor utsträckning som föräldrar som är födda i Sverige. En arbetsgrupp tillsattes som skulle ha fokus på samhällsorienterande föräldraskapsstöd till utrikesfödda föräldrar. Arbetet resulterade i ett nytt material, med syfte att komplettera befintligt föräldraskapsstöd.³⁷

Utvecklingen av *Föräldraskap i Sverige* är ett led i att anpassa det föräldraskapsstöd som erbjuds, utifrån skilda behov och livssituationer hos föräldrarna. En målsättning med *Föräldraskap i Sverige* är att sprida samhällsinformation till utrikesfödda föräldrar i grupp, att sprida samhällsinformation till de som upplever ett behov av det och kunna visa vilket stöd som finns för föräldrar och familjer i samhället. *Föräldraskap i Sverige* har utvecklats av PLUS, en verksamhet inom Socialförvaltningen i Stockholms stad, i samarbete med Länsstyrelsen i Stockholms län.³⁸

Inom ramen för programmet anordnas gruppträffar där föräldrarna får information om områden som är viktiga för familjelivet i Sverige, vilket förväntas komma barnen till gagn. Det finns också utrymme för diskussion och reflektion kring frågor som rör föräldrarollen. Innehållet utgår från forskning om föräldraskap och FN:s barnkonvention. Materialet bygger också på undersökningar om vilken information utrikesfödda föräldrar önskar att få om Sverige.³⁹

5.4.2 Att vara förälder i Sverige

Föräldraskapsstödsprogrammet *Att vara förälder i Sverige* har utvecklats vid socialförvaltningen i stadsdelsnämnden Hässelby-Vällingby, Stockholm stad. Länsstyrelsen Stockholm gav projektstöd under åren 2009–2013. En målsättning med *Att vara förälder i Sverige* är att de föräldrar som deltar ska förstå barns perspektiv och rättigheter

³⁷ Stockholms stad, *Föräldraskap i Sverige - samhällsorienterande gruppträffar för utrikesfödda föräldrar*, Slutrapport augusti 2018, sid 5

³⁸ Stockholms stad, *Föräldraskap i Sverige - samhällsorienterande gruppträffar för utrikesfödda föräldrar*, Slutrapport augusti 2018, sid 6

³⁹ Stockholms stad, *Föräldraskap i Sverige - samhällsorienterande gruppträffar för utrikesfödda föräldrar*, Slutrapport augusti 2018, sid 3

och i relation till det bidra till ett föräldraskap där barn inte på olika sätt kränks eller riskerar att utsättas för våld.

Att vara förälder i Sverige har haft tre centrala mål:

1. *föräldrar med utländsk bakgrund får möjlighet att samtala om och diskutera vad den egna bakgrunden betyder för deras syn på familj, barn, jämställdhet och fostran.*
2. *föräldrar med utländsk bakgrund får möjlighet att lära sig om dominerande synsätt på detsamma i Sverige och hur det präglar svensk lagstiftning och synen på grundläggande fri- och rättigheter för alla och särskilt barn.*
3. *föräldrar med utländsk bakgrund får möjligheter att i dialog med varandra och cirkelledare problematisera sitt sätt att se på sina barn, sig själva som föräldrar och att kombinera "det egna" med det "nya" så att man kan vara förälder på ett sätt som man själv vill, men utan att kränka barns rättigheter eller utöva våld.⁴⁰*

5.4.3 Att vara förälder

Föräldragrupsverksamheten *Att vara förälder* har utvecklats av Strömsunds kommun och riktar sig till nyanlända föräldrar.

Verksamheten har utvecklats inom ramen för projektet "Begripligt hela vägen" (2012-2014) som haft som syfte att "skapa bättre förutsättningar i Sverige för nyanlända barn och ungdomar" bland annat genom att "stärka och effektivisera befintliga resurser för att systematiskt arbeta med anpassningsproblematik och ge lämpligt stöd till barn och ungdomar, deras familjer samt berörd personal" samt arbeta för barns rättigheter.⁴¹ Föräldragrupperna har diskuterat ämnen som synen på föräldraskap och förväntningar som finns på föräldrar i Sverige, och har anordnats parallellt med insatser till barnen.⁴² Föräldrar har även vid behov kunnat få enskilda stödsamtal.⁴³

5.4.4 Bygga Broar

Bygga broar bedrivs av den ideella organisationen Acting4change. Det finns för närvarande fem aktiva kommuner (Göteborg/Västra Hisingen, Halmstad, Hörby, Lund och Simrishamn) som själva finansierar och driver arbetet med Bygga Broar i respektive kommun samt kontinuerligt

⁴⁰ Gustafsson, K och Rosén, A, *En jämförande studie av föräldrastödsprogrammen Att vara förälder i Sverige och Ur barnens perspektiv*, Institutionen för socialt arbete vid Linnéuniversitetet, 2015, sid 11

⁴¹ Europeiska flyktingfonden, *Begripligt hela vägen*, Utvärdering – slutrapport juni 2014, sid 12

⁴² Strömsunds kommun, *En bättre start för nyanlända barn – Erfarenheter från projekt Begripligt för alla*, 2015, sid. 30

⁴³ Europeiska flyktingfonden, *Begripligt hela vägen*, Utvärdering – slutrapport juni 2014, sid 27

utbildar ny personal i Bygga Broars grundutbildning.⁴⁴ *Bygga Broar* är ett verktyg för att föra värdegrundsdialoger med vårdnadshavare kring barn och ungas rättigheter. Övergripande mål är att stärka barn och ungas rättigheter, främja integration och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck genom att utveckla personalens bemötande, förhållningssätt och kompetens ur ett interkulturellt perspektiv. Syftet är att bidra till goda och tillitsfulla relationer mellan personal, föräldrar, barn och unga.

Bygga Broar bedriver en verksamhet där pedagoger, chefer, elevhälsans personal, socialsekreterare, barnavårdscentral (BVC), mödravårdscentral (MVC) och andra professioner erbjuds utbildning, workshops och fördjupningsdagar inom området. På så sätt ska personalen bli tryggare och mer motiverade att föra processinriktade och kunskapsbaserade samtal med föräldrarna om barnens situation.

5.4.5 Ur barnens perspektiv

Föräldraskapsstödsprogrammet *Ur barnens perspektiv* utvecklades av Unizon med stöd av Allmänna Arvsfonden under åren 2008–2012. Programmet lyfter barnperspektivet avseende våld i nära relationer bland föräldrar med utländsk bakgrund.⁴⁵

Programmet syftar till att öka medvetenheten och förståelsen hos föräldrar om barns utsatthet, rättigheter och erfarenheter av våld, och på så sätt stötta föräldrarnas vilja till förändring. Inom ramen för programmet ges samhällsinformation och utbildning i samhällsfrågor, lagar och regler som är relevant för föräldraskapet och kan leda till nya synsätt på barn, barnuppfostran och det egna föräldraskapet.⁴⁶

5.4.6 Mänskliga rättigheter i praktiken

Projektet Mänskliga rättigheter i praktiken (MRIP) genomfördes 2013–2015 av Folkuniversitet i Uppsala, i samarbete med Folkuniversitet i Umeå och med medel från Europeiska Integrationsfonden. Övergripande syfte var ”att bidra till att effektivisera insatserna för att förebygga hedersrelaterat våld och att stärka de nyanlända tredjelandsmedborgarnas, särskilt kvinnornas, förutsättningar att tillvarata sina mänskliga rättigheter”.⁴⁷

44 Länsstyrelsen Östergötland, Acting for change och Bygga Broar, *Utvärdering av Bygga Broar – Värdegrundsdiallog kring barn och ungas rättigheter*, 2018, sid 4

45 Gustafsson, K och Rosén, A, *En jämförande studie av föräldrastödsprogrammen Att vara förälder i Sverige och Ur barnens perspektiv*, Institutionen för socialt arbete vid Linnéuniversitetet, 2015, sid 33

46 Gustafsson, K och Rosén, A, *En jämförande studie av föräldrastödsprogrammen Att vara förälder i Sverige och Ur barnens perspektiv*, Institutionen för socialt arbete vid Linnéuniversitetet, 2015, sid 2

47 Jagudina, Z, *Projektet Mänskliga rättigheter i praktiken (MRIP) – Utvärderingsstudie*, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet, 2015, sid 5

Materialet är inspirerat av ett sällskapsspel framtaget för introduktion av invandrare i Grekland, men har omarbetats för att ha större fokus på mänskliga rättigheter, kvinnors rättigheter och hedersrelaterat våld. Spelet ska få deltagarna att på egen hand söka information om lagar och regler och presentera för andra deltagare. Syftet är ”dels att öka deltagarnas faktakunskaper om hur rättigheter kan skyddas i praktiken samt dels utveckla deras språkfärdigheter, social kompetens och självförtroende”.⁴⁸

⁴⁸ Jagudina, Z, *Projektet Mänskliga rättigheter i praktiken (MRIP) – Utvärderingsstudie*, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet, 2015, sid 5–6

6. Länsstyrelsen Östergötlands analys

Idag finns ett pågående arbete kring föräldraskapsstöd och viljan att vidareutveckla programmen som finns är stor. Det är något som går i linje med regeringens beslut om en ny nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd med målet att alla föräldrar ska erbjudas föräldraskapsstöd under barnets hela uppväxt.⁴⁹

En utveckling av information och föräldraskapsstöd i syfte att motverka hedersrelaterat våld och förtryck kräver samtidigt ett tydligt ställningstagande hos befintliga myndigheter om allas lika värde och tillgång till sina rättigheter. För att långsiktigt kunna påverka attityder och värderingar som begränsar barns rättigheter krävs flera parallella, strukturerade och tydliga satsningar riktade till föräldrar. Något som är viktigt att få med sig i detta arbete är att värderingar tar tid att förändra, att olika personer kommer att ha olika förändringsbenägenhet och att vissa inte kommer att vara mottagliga alls. Det innebär också att föräldrar som är öppna för förändring kan utsättas för ett tryck från personer i sin omgivning som inte accepterar att någon avviker från kollektivets normer och värderingar när det gäller oskuld och sexualitet, synen på barnaga och så vidare. Det krävs en beredskap för detta vid utformning av våldsförebyggande insatser på området, och är även ett skäl till att ett förebyggande arbete måste föras på många olika nivåer och i många olika forum parallellt.

Länsstyrelsen Östergötlands bedömning är att målgruppens behov inte kan tillgodoses genom ett specifikt våldsförebyggande program som ska förebygga hedersvåld. Det förebyggande arbetet måste bedrivas inom ramen för olika verksamheter som möter föräldrar, under barnens hela uppväxt. Vidare behöver det förebyggande arbetet med föräldrar med utländsk bakgrund genomsyra hela mottagningsprocessen, från ankomsten till Sverige och framåt. Det är av stor vikt att föräldrar med utländsk bakgrund erbjuds möjlighet till fördjupad kunskap om och ökad förståelse för barns uppväxtvillkor i Sverige, samt information om svensk lagstiftning och barns rättigheter. Detta i syfte att ge föräldrar bättre förutsättningar för sitt föräldraskap.

Vid genomgång och analys av befintliga strukturer och specifika program för föräldraskapsstöd som kan ha relevans för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, har Länsstyrelsen Östergötland

⁴⁹ Socialdepartementet, *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd*, 2018

identifierat och särskilt fokuserat på några aspekter som är centrala vid utveckling av det fortsatta arbetet.

6.1 Att nå föräldrar i målgruppen

En utmaning för samtliga föräldraskapsstödsprogram som Länsstyrelsen Östergötland har tittat på har varit att nå ut till föräldrar, och i samtliga fall har deltagandet varit frivilligt. Rekryteringen har sett olika ut, från att gruppledarna själva har rekryterat deltagare eller att det skett via kontakter mellan föräldrar, till rekrytering via samverkan med verksamheter där målgruppen redan finns. I MRIP-projektet och Föräldraskap i Sverige fanns vidare en svårighet att få en kontinuitet i grupperna, då deltagarna inte fullföljde programmet.

Länsstyrelsen Östergötland bedömer att för att nå ut brett till föräldrar behöver information och stöd finnas tillgängligt i verksamheter där föräldrar redan finns. Vidare behöver stödet anta olika former, såväl information som reflekterande diskussioner och samtal, individuellt och i grupp. Satsningar på förbättrad samhällsinformation (i enlighet med Länsstyrelsen i Jönköpings förslag) kan utgöra en del av det förebyggande arbetet, medan andra verksamheter kan lämpa sig bättre för mer djupgående samtal och förändringsarbete på längre sikt.

Länsstyrelsen Östergötland anser att det förebyggande arbetet behöver starta tidigt och pågå kontinuerligt och långsiktigt, i samverkan mellan exempelvis skola, förskola, SFI, socialtjänst, hälso- och sjukvård och ideella organisationer. Föräldrar är i behov av att tidigt få information om hur förskola, skola, hälso- och sjukvård, socialtjänst och polis med flera arbetar utifrån barns rättigheter och vuxnas skyldigheter. Att kontakt etableras i ett tidigt skede förbättrar också förutsättningarna för att skapa förtroende och kunna återkomma vid flera tillfällen under barnens uppväxt, för att på så sätt kunna bidra till en långsiktig förändring.

För att nå och ge stöd till föräldrar i syfte att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck krävs insatser på olika nivåer (universella och selektiva) samtidigt. Våldsförebyggande arbete och föräldraskapsstöd behöver samordnas, bli tydlig och lättillgängligt och nå olika målgrupper, i olika skeden av föräldraskapet. Genom att i högre grad ta in dessa frågor i ordinarie stödstrukturer och verksamheter ökar målgruppens tillgång till relevant information och stöd, vilket också har lyfts fram av SKL i Länsstyrelsen Östergötlands kontakt med dem. Länsstyrelsen Östergötland anser därför att befintliga föräldraskapsstödsprogram kan behöva anpassas och utvecklas så att de i högre grad passar de varierande behov som kan finnas när det gäller universellt och riktat stöd till föräldrar för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

6.2 Innehåll

De befintliga föräldraskapsstödsprogram som Länsstyrelsen Östergötland tittat närmare på siktar både på att informera gruppdeltagarna och på att skapa dialog. De riktar sig till föräldrar med utländsk bakgrund och vissa uppger även att deras syfte är att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Återkommande teman är att vara familj och förälder i Sverige, barnuppfostran, barns och föräldrars rättigheter och skyldigheter samt jämställdhet. Flera av programmen uppger också att de på ett eller annat sätt lyfter frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck.

I den mån de talar om exempelvis könsstämpning ligger fokus framförallt på att informera om gällande lagstiftning och var enskilda kan få stöd och hjälp. Flera av verksamheterna som Länsstyrelsen Östergötland har varit i kontakt med har uppgett att frågor rörande oskuld och sexualitet har varit känsliga att diskutera.

6.2.1 Format

Som nämns ovan ser Länsstyrelsen Östergötland att föräldraskapsstöd behöver innefatta såväl informationsspridning som reflekterande samtal, dock inte nödvändigtvis inom ramen för samma verksamhet. Beroende på i vilket forum man möter föräldrarna krävs olika upplägg. Vissa är mer lämpade för ren information medan andra kan ge utrymme för ett större utbyte av erfarenheter.

Då föräldraskapsstödsprogram ges under begränsad tid ser Länsstyrelsen Östergötland ett behov av att också lyfta in andra metoder som är mer utformade för att på selektiv nivå möta föräldrar där föräldrar finns, som inom BVC, MVC, skola. Ett exempel som lyfts tidigare är Bygga Broar. Ett annat exempel är mor- och barnprogrammet ACEV₅₀ som inte har samma begränsning i tid.

Länsstyrelsen Östergötland menar att utformning av föräldraskapsstödet i ett visst forum och rekrytering till detsamma också måste bero på till exempel hur länge föräldern eller föräldrarna har varit i Sverige. Även om tiden i Sverige inte säger allt om en individs förkunskaper och erfarenheter på området, så gör variationer i till exempel språk- och samhällskunskap att behoven ser olika ut.

6.2.2 Viktiga teman

En central svårighet och begränsning som Länsstyrelsen Östergötland har identifierat utifrån kontakter med ovan nämnda myndigheter och

⁵⁰ <https://www.en.acev.org/>

aktörer är att det finns en svårighet i att arbeta med frågor som rör hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, som av många anses vara känsliga.

Information och stöd till föräldrar ska företrädesvis ha sin utgångspunkt i barns rättigheter (rätt till hälsa och utveckling, rätt till kroppslig integritet och sexualitet), mänskliga rättigheter, Istanbulkonventionen (tvångsäktenskap, barnäktenskap, könsstympning) och Agenda 2030. Det krävs dock också ett konkret fokus på hedersrelaterat våld och förtryck.

Även Länsstyrelsen Jönköping lyfter i sin återrapportering, att de som anordnar samhällsorientering önskar material som fördjupar sig kring till exempel hedersrelaterat våld och förtryck.⁵¹

Både när det gäller informationssatsningar bland annat inom ramen för samhällsorientering och mer reflekterande samtal inom ramen för universellt föräldraskapsstöd, menar Länsstyrelsen Östergötland att viktiga ämnen att ta upp är:

- Sex och samlevnad och kontroll av oskuld och sexualitet. I nuvarande föräldraskapsstöd saknas samtal kring ungas sexualitet, både kopplat till hedersrelaterat våld och förtryck och utifrån ungas eget beteende och egna förmåga att sätta gränser.
- Barnets/den unges rätt till sin egen kropp (inklusive rätten att inte bli könsstympad) och sexualitet.
- Självbestämmande, individualism kontra kollektivism, och att ingen ska tvingas till barnäktenskap, tvångsäktenskap eller könsstympning.
- Konsekvenser av att bli utsatt för våld, såsom de trauma det kan medföra.
- Rätten att bli respekterad för den man är (HBTQ, funktionsvariation).

Även Länsstyrelsen Jönköping lyfter upp flera av dessa punkter i sin utvärdering av samhällsorientering, som exempel på ämnen som behöver utvecklas i befintligt material.⁵²

6.3 Relevanta aktörer och behov av stöd

Som nämns ovan menar Länsstyrelsen Östergötland att ett förebyggande perspektiv behöver integreras i flera olika verksamheter som kommer i kontakt med föräldrar, såsom samhällsorientering, SFI och annan

⁵¹ Länsstyrelsen i Jönköpings län, *Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända*, 2018:4, sid 14

⁵² Länsstyrelsen i Jönköpings län, *Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända*, 2018:4, sid 14

vuxenutbildning, MVC, BVC och annan hälso- och sjukvård, förskola och skola samt socialtjänst.

De som ska leda samtal med föräldragrupper behöver särskilt utbildning och ett strukturerat stöd. Gruppledare inom de föräldraskapsstödsprogram som Länsstyrelsen Östergötland tittat närmare på har rekryterats på olika meriter. Vissa program har lagt vikt vid formell utbildning, såsom högskoleutbildning till exempelvis socionom eller pedagog. Andra har istället fokuserat på personliga egenskaper och ställning inom olika kulturella och etniska kontexter samt språkkunskap som underlättar kommunikationen med deltagarna. Samtliga har fått en grundläggande gruppledarutbildning, men därefter har det funnits mycket begränsade möjligheter till ytterligare stöd och handledning. Länsstyrelsen Östergötland ser även att det krävs löpande stöd och handledning för att bibehålla kvaliteten och för ge samtalsledaren möjlighet att hantera svåra situationer.

Som Länsstyrelsen Östergötlands tidigare kartläggning visar känner en del aktörer och myndigheter osäkerhet kring att arbeta och fördjupa sig i frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck, men att behovet finns. Det kan leda till att ämnet berörs men att den som till exempel håller i ett samtal inte vågar gå på djupet eller faktiskt benämna det som hedersrelaterat förtryck och våld, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstymning av flickor och kvinnor. En möjlig väg för att ge en bättre grund att stå på för yrkesverksamma som behöver arbeta med de här frågorna i mötet med föräldrar, är att erbjuda en nationell, gemensam grundutbildning, i likhet med Länsstyrelsen i Jönköpings förslag kring förbättrad kompetens hos samhälls- och hälsokommunikatörer.⁵³

Ytterligare en möjlighet är att ta hjälp av externa aktörer som är kunniga inom dessa sakområden, och som får utrymme att lyfta olika relevanta ämnen inom ramen för samhällsorienteringen. Det kan vara ett sätt att både kvalitetssäkra innehållet i samhällsorienteringen och minska pressen på samhällskommunikatörer att ensamma lyfta ämnen som kan uppfattas som känsliga. Länsstyrelserna är exempel på aktörer som skulle kunna bistå med sådan sakkunskap, i kraft av att de har uppdrag som rör till exempel mänskliga rättigheter, jämställdhet, mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck.

Förutom kompetensförsörjning och en stödjande struktur ser Länsstyrelsen Östergötland att det kommer att behövas konkreta och anpassade verktyg samt vägledning för hur varje verksamhet ska implementera ett arbete med dessa frågor. Länsstyrelsen föreslår att ett sådant stöd kan vidareutvecklas inom ramen för ett pilotprojekt (läs mer nedan).

⁵³ Länsstyrelsen i Jönköpings län, *Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända*, 2018:4, sid 25

6.4 Långsiktig uppföljning och utvärdering

Utifrån de föräldraskapsstödsprogram som närmare granskats i denna rapport kan Länsstyrelsen Östergötland konstatera att det i nuläget inte finns någon särskild struktur för att behålla kontakten med föräldrarna efter den sista gruppträffen. Ibland kan man återse föräldrarna i andra sammanhang eller verksamheter, men det är inget som planeras för inom ramen för programmet. Vissa har identifierat att någon slags återträff skulle vara värdefullt, men det är inget som ingår i dagsläget.

Samtliga program har varit föremål för mer eller mindre omfattande utvärdering⁵⁴, där man framförallt har pratat med gruppledare och deltagare kring hur de har upplevt programmet. Vissa har anlitat externa utvärderare, men ingen har tittat på programmets effekt över någon längre tid.

Det finns ett stort behov av ytterligare kunskap och utvärdering kring vad som är lämpligt och får effekt när det gäller information och andra typer av stöd till föräldrar, på universell respektive selektiv nivå. Även när det gäller insatser på indikativ nivå saknas kunskap, och i sådana situationer kan insatser riktade till familjen dessutom medföra betydligt större risker för barnet. Fokus för insatserna måste då framförallt vara barnets säkerhet och trygghet.

Få av de hittills genomförda information- och stödinsatserna har således utvärderats på lång sikt. Det är inte förvånande då många satsningar har skett i projektform och sträckt sig över en begränsad tidsperiod. För att möjliggöra uppföljning i högre grad kan det behövas ett tydligare nationellt stöd och en nationell struktur för dessa satsningar.

⁵⁴ Gustafsson, K och Rosén, A, *En jämförande studie av föräldrastödsprogrammen Att vara förälder i Sverige och Ur barnens perspektiv*, Institutionen för socialt arbete vid Linnéuniversitetet, 2015; Stockholms stad, *Föräldraskap i Sverige – samhällsorienterande gruppträffar för utrikesfödda föräldrar. Slutrapport, augusti 2018*; Länsstyrelsen Östergötland, *Acting for change och Bygga Broar, Utvärdering av Bygga Broar – Värdegrundsdiallog kring barn och ungas rättigheter*, 2018; Europeiska flyktingfonden, *"Begränsat hela vägen"*, *Utvärdering – slutrapport juni 2014*; Jagudina, Z, *Projektet Mänskliga rättigheter i praktiken (MRIP) – Utvärderingsstudie*, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet, 2015

7. Hur går vi vidare?

Sedan den kartläggning som Länsstyrelsen Östergötland presenterade 2016 avseende befintligt föräldraskapsstöd med syfte att motverka hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstympning, har vissa initiativ tagits på området. Uppföljningen av de satsningar som har genomförts är dock begränsad och det saknas i stor utsträckning fortfarande evidensbaserade metoder på området. Länsstyrelsen Östergötland är av uppfattningen att det är mycket viktigt att ta tillvara och dra lärdom av de satsningar och erfarenheter som gjorts när det gäller föräldraskapsstöd, och att inte skapa ytterligare program att lägga till de redan befintliga.

Länsstyrelsen Östergötlands bedömning är att det i nuläget inte varit möjligt att utveckla ett komplett våldsförebyggande program för arbete med föräldrar, som vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet. Ett program som dessutom ska kunna möta nödvändiga behov på området i syfte att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelsen Östergötland konstaterar också att problematikens kollektiva karaktär gör att det inte är tillräckligt att skapa förändring hos enskilda föräldrar utan att det också kräver insatser på flera olika nivåer för att skapa ett sammanhang där en förändring på individnivå i större utsträckning möjliggörs. Om omgivningen inte förändras i samma utsträckning som enskilda föräldrar är risken stor att det kollektiva trycket blir för mycket att hantera och att inskränkningarna av barnets rättigheter fortsätter.

För att föra utvecklingen framåt när det gäller föräldraskapsstöd i hederskontext bedömer Länsstyrelsen Östergötland att det krävs en sammanhållande styrning och en långsiktighet i genomförande och uppföljning. Ett sätt att möjliggöra detta är med ett upplägg liknande det som nu genomförs avseende upprättande av resurscentra, det vill säga en flerårig satsning som testas i ett antal pilotområden och med en nationell samordnings- och stödstruktur. Den nationella samordningen kan under pilotperioden bidra med kunskap, utbildning och handledning till de verksamheter och yrkesverksamma som medverkar i utvecklingsarbetet i de utvalda kommunerna. Till den nationella samordningen kan en referensgrupp kopplas med representanter från nationella och regionala aktörer, förslagsvis några av de som nämns i Länsstyrelsen Östergötlands föregående rapport⁵⁵: Socialstyrelsen, Skolverket, Sveriges

⁵⁵ Länsstyrelsen Östergötland, *Kartläggning föräldrastöd – slutredovisning*, Rapport nr 2016:06, sid 28–29

kommuner och landsting, länsstyrelserna och även till exempel frivilligorganisationer.

Länsstyrelsen Östergötland föreslår att föräldraskapsstödsatsningen ska testas i några utvalda kommuner/stadsdelar under en treårsperiod. Valet av pilotkommuner föreslås utgå ifrån tidigare erfarenheter av att arbeta med föräldrar på ett sätt som kan ses ha en viss koppling till arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstymning. Satsningen kommer således inte se identiskt ut i alla pilotkommuner, men däremot utgå ifrån de punkter (kring målgrupp, upplägg, innehåll och stödstruktur) som Länsstyrelsen Östergötland ovan har identifierat som nödvändiga för att åstadkomma goda resultat.

För att välja lämpliga pilotkommuner föreslås att länsstyrelserna får i uppdrag att analysera och identifiera lämpliga kommuner och regioner. Länsstyrelsen Östergötland föreslår att ett sådant urval ska ske med utgångspunkt i befintliga verksamheter/program inom olika verksamhetsområden, som i större eller mindre utsträckning syftar till att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Någon kommun kan ha kommit längre med arbetet inom ramen för samhällsintroduktion och en annan i kontakten med föräldrar inom exempelvis skola eller hälso- och sjukvård.

Tanken är således att de olika pilotkommunerna kan bidra med erfarenheter kring hur olika aktörer och verksamheter (såsom skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård, samhällsintroduktion, SFI och civilsamhälle) kan vara delaktiga i att utveckla ett föräldraskapsstöd som kan bidra till att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck. Under den treåriga satsningen blir utbyte av kunskap och erfarenheter mellan pilotkommunerna viktig för att sprida goda exempel och kunskap inom deras ”specialområden”. Målet är att skapa en helhet, där vi hittar ändamålsenliga metoder för att arbeta på olika nivåer, inom olika verksamheter och i olika skeden av föräldraskapet.

Pilotkommunernas medverkan är avhängig av att den förankras på minst chefsnivå, men allra helst politikernivå. För att på ett långsiktigt sätt integrera föräldraskapsstödet i befintliga verksamheter som kommer i kontakt med målgruppen krävs att arbetet prioriteras, genom att de yrkesverksamma får tydliga riktlinjer, mandat, fortbildning och resurser i form av tid och pengar.

Till satsningen bör följeforskning kopplas som ska titta på satsningens verkningsgrad i olika delar och vad det får för faktiska effekter, inte bara för de deltagande föräldrarna utan också för barnen. Barns röster och erfarenheter måste ges plats såväl i utformningen av stödet som i uppföljningen och utvärderingen av detsamma. Det kan ge viktig kunskap om vilka insatser som är verkningsfulla, och är en aspekt som inte verkar ha getts utrymme i tidigare utvärderingar av program inom det aktuella området.

8. Referenslista

Europeiska flyktingfonden, *Begripligt hela vägen*, Utvärdering – slutrapport juni 2014

Förordning (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare

Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (GREVIO), *GREVIO's (Baseline) Evaluation Report on legislative and other measures giving effect to the provisions of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)* SWEDEN, Council of Europe 2019

Gustafsson, K och Rosén, A, *En jämförande studie av föräldrastödsprogrammen Att vara förälder i Sverige och Ur barnens perspektiv*, Institutionen för socialt arbete vid Linnéuniversitetet, 2015

Jagudina, Z, *Projektet Mänskliga rättigheter i praktiken (MRIP) – Utvärderingsstudie*, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet, 2015

Kagiticibasi, C., Sunar, D., & Bekman, S., “Long-term effects of early intervention: Turkish low-income mothers and children”, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22(4), 333-361, 2001

Karolinska institutet och Stockholms läns landsting, *Utökat hembesöksprogram för förstagångsföräldrar – samverkan mellan Rinkeby BVC och föräldrarådgivare inom Rinkeby-Kista socialtjänst*, Slutrapport utvärdering 2017

Länsstyrelserna, *Föräldraskap och tonårstid – Om stöd till föräldrar med tonårsbarn*, 2017:7

Länsstyrelsen i Jönköpings län, *Länsstyrelsens återrapportering av uppdrag om översyn av samhällsorientering för nyanlända*, 2018:4

Länsstyrelsen Östergötland, *Kartläggning föräldrastöd – slutredovisning*, Rapport nr 2016:06

Länsstyrelsen Östergötland, Acting for change och Bygga Broar, *Utvärdering av Bygga Broar – Värdegrundsdiallog kring barn och ungas rättigheter*, 2018

MacMillan, H. L., Wathen, C. N., Barlow, J., Fergusson, D. M., Leventhal, J. M., & Taussig, H. N., “Interventions to prevent child maltreatment and associated impairment”, *The lancet*, 373(9659), 250-266, 2009

Mother Child Education Foundation, <https://www.en.acev.org/>

Regeringens skrivelse 2016/17:10 *Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*

Regeringens skrivelse 2007/08:39 *Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer*

Regeringsbeslut 2015-06-25, S2015/04530/RS (delvis)

Regeringsbeslut 2017-12-18, S2017/07218/RS

Regeringsbeslut 2017-12-18, S2017/07421/JÄM (delvis)

Regeringsbeslut 2017-12-18, S2017/07420/JÄM (delvis)

Regeringsbeslut 2018-06-28, S2018/03927/JÄM (delvis)

Skar, A. M. S., von Tetzchner, S., Clucas, C., & Sherr, L., "The long-term effectiveness of the International Child Development Programme (ICDP) implemented as a community-wide parenting programme", *European Journal of Developmental Psychology*, 12(1), 54-68, 2015

Skolverket, *Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter*, 2018

Socialdepartementet, *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd*, 2018

Socialstyrelsen, *Föräldrastöd inom hälso- och sjukvård*, Artikelnummer 2015-12-38

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), *Öppenvårdsinsatser för familjer där barn utsätts för våld och försummelse. En systematisk översikt och utvärdering inklusive ekonomiska och etiska aspekter*, Rapport 280/2018

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), *Insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck*, 2019-01-22

Stiftelsen Allmänna barnhuset (Jernbro, Svensson, Landberg & Janson), *Den bästa och svåraste uppgiften i världen*, 2018

Stiftelsen Allmänna barnhuset (Jernbro & Landberg), *Det är mitt liv! Om sambandet mellan barnmisshandel och att inte få välja sin framtida partner*, 2018

Stiftelsen Allmänna barnhuset (Jernbro & Jansson), *Våld mot barn 2016*, 2017

Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Barnafrid (Nilsson & Svedin),
*Kunskapsöversikt om stöd och behandling för barn som utsatts för
sexuella övergrepp och fysisk misshandel, 2017*

Stockholms stad, *Föräldraskap i Sverige - samhällsorienterande
gruppträffar för utrikesfödda föräldrar, Slutrapport augusti 2018*

Strömsunds kommun, *En bättre start för nyanlända barn –
Erfarenheter från projekt Begripligt för alla, 2015*

Länsstyrelsen Östergötland
Östgötagatan 3 581 86 Linköping
Växel: 010-223 50 00
E-post: ostergotland@lansstyrelsen.se

lansstyrelsen.se/ostergotland

Länsstyrelsen är en statlig myndighet som finns nära människorna i varje län. Vi är en viktig länk mellan människor och kommuner å ena sidan och regering, riksdag och centrala myndigheter å den andra. Landshövdingen är chef för Länsstyrelsen och har i uppdrag att följa utvecklingen och informera regeringen om länets behov.

LÄNSSTYRELSEN
ÖSTERGÖTLAND